

Βοηθός Βρεφονηπιοκόμων

Εικαστικά ΈΓ

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	2
2. Εικαστική τέχνη.....	5
2.1. Το χρώμα.....	6
2.2. Είδη χρωμάτων	8
2.3. Τεχνικές ζωγραφικής	9
2.4. Χαρτιά	11
2.5. Παιδικό ιχνογράφημα.....	13
2.6. Αντίληψη της παιδικής ζωγραφιάς ως μέσο επικοινωνίας.....	17
3. Πλαστική	21
3.1. Υλικά που πλάθονται, τρόπος χρήσης και ιδιότητες τους.....	22
3.2. Τεχνικές πηλού.....	26
3.3. Τα στάδια εξέλιξης στην πλαστική τέχνη	27
3.4. Μεθοδικές οδηγίες	28
4. Κολάζ.....	30
4.1. Είδη κολάζ.....	30
4.2. Ο ρόλος του/της παιδαγωγού σε εικαστικές δραστηριότητες με κολάζ	31
4.3. Οργανωτικές αρχές σε εικαστικές δραστηριότητες με κολάζ.....	32
5. Χειροτεχνία	33
5.1. Ιδέες για κατασκευές με άχρηστο υλικό	35

1. Εισαγωγή

Από την εποχή του Πλάτωνα μέχρι σήμερα πολλοί φιλόσοφοι, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί, καλλιτέχνες και κοινωνιολόγοι ασχολήθηκαν με την αισθητική αγωγή προσπαθώντας να την εφαρμόσουν στην ζωή τους, δημιουργώντας, έτσι, έναν ανώτερο, αισθητικά, πολιτισμό. Στην εξέλιξη του πολιτισμού και από εποχή σε εποχή η αισθητική αγωγή είχε δευτερεύουσα σημασία στην αγωγή του ατόμου. Σήμερα, αν και θεωρείται οργανικό τμήμα της όλης αγωγής του ατόμου, δεν έχει πάρει την θέση που της αξίζει μέσα στα διάφορα εκπαιδευτικά συστήματα.

Μελετώντας, λοιπόν, την αισθητική αγωγή και συγκεκριμένα την σημασία της στην όλη αγωγή του παιδιού θα μπορούσε κανείς να κατανοήσει γιατί πρέπει να αποκτήσει μορφωτικό περιεχόμενο στο σχολείο, γενικά και συγκεκριμένα στην προσχολική εκπαίδευση και να μην θεωρείται απλώς απασχόληση για τον ελεύθερο χρόνο. Η αισθητική αγωγή στην προσχολική εκπαίδευση θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες για την επίτευξη των στόχων της αγωγής, δεν ταυτίζεται με τον όρο καλλιτεχνική αγωγή δηλαδή με την διδασκαλία της τέχνης αλλά έχει πιο βαθιά και περιεκτική σημασία που επεκτείνεται σε πολλούς τομείς. Το παιδί θέλει με τις διάφορες δραστηριότητές του να εκφραστεί και όχι να κάνει καλλιτεχνικό έργο. Σκοπός, λοιπόν, της αισθητικής αγωγής δεν μπορεί να είναι να κάνει το παιδί καλλιτέχνη.

Μπορούμε λοιπόν να ορίσουμε πως η Αισθητική αγωγή είναι ένας τομέας της Αγωγής που στοχεύει στην αισθητική ανάπτυξη του ατόμου με σκοπό να το κάνει ικανό να απολαμβάνει και να δημιουργεί το ωραίο στη φύση και στην τέχνη. Ειδικότερα με τον όρο «Αισθητική Αγωγή» εννοούμε την παιδαγωγική διαδικασία που αποσκοπεί:

- Στην αισθητική και δημιουργική αφύπνιση του παιδιού μέσα από ποικίλους τρόπους και αισθητικά ερεθίσματα.
- Στην διεύρυνση των ενδιαφερόντων του παιδιού και την προσέγγιση της έννοιας του «ωραίου» τόσο στην αντικειμενική, όσο και στην υποκειμενική του μορφή.

Η αισθητική αγωγή, με την ευρύτερη σημασία της, συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, καθώς προωθεί:

- Την ανάπτυξη προσοχής, τάξης και μεθοδικότητας στην δουλειά τους.
- Την ενεργοποίηση της φαντασίας, την επινοητικότητα και την παρατηρητικότητα.

- Την γνωριμία του παιδιού με τις πολλαπλές όψεις των αντικειμένων, των σχημάτων και των χρωμάτων.
- Την εσωτερική αρμονία στο άτομο και συνδέει , σε ένα σύνολο, τις πνευματικές και συναισθηματικές πλευρές της ανθρώπινης προσωπικότητας
- Την διαμόρφωση του αισθητικού ενδιαφέροντος, της αισθητικής σκέψης, της αισθητικής συνείδησης.
- Την ψυχική εκτόνωση και γενικότερη ψυχαγωγία του παιδιού.

Τα χαρακτηριστικά του παιδιού που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στις δραστηριότητες αισθητικής αγωγής είναι τα εξής :

1. Μεταξύ των παιδιών υπάρχουν ατομικές διαφορές ως προς την προσωπική εμπειρία, την αντίληψη και την ωριμότητα στην συμμετοχή των δραστηριοτήτων.
2. Ο ρυθμός εργασίας κάθε παιδιού και ο βαθμός συμμετοχής του στις διάφορες δραστηριότητες ποικίλλει.
3. Οι προτιμήσεις των παιδιών ως προς τα υλικά και τις δραστηριότητες ποικίλλουν . Άλλα παιδιά προτιμούν τις ξυλομπογιές, άλλα τις τέμπερες , άλλα προτιμούν την πλαστελίνη διότι πιστεύουν ότι μπορούν να εκφραστούν καλύτερα, κλπ.

Ο ρόλος του παιδαγωγού είναι πολύπλευρος:

1. Είναι υπεύθυνος για την οργάνωση της δραστηριότητας.
2. Είναι υπεύθυνος για την παροχή του υλικού που θα χρειαστεί.
3. Είναι υπεύθυνος για την επιλογή της ώρας και την ικανοποιητική διάρκεια της κάθε δραστηριότητας ώστε να μάθει το κάθε παιδί να χρησιμοποιεί το υλικό που τυχόν θα χρησιμοποιηθεί γι' αυτήν.
4. Είναι υπεύθυνος για την αξιολόγηση της δραστηριότητας και ειδικότερα για την διάθεση χρονικής περιόδου ώστε τα παιδιά να συζητούν για το αποτέλεσμα της δραστηριότητας.
5. Είναι υπεύθυνος για την καλλιέργεια του ενδιαφέροντος μέσα από την χρήση ή βιβλίων ή υλικών που θα διεγείρουν το ενδιαφέρον των παιδιών.
6. Είναι υπεύθυνος για την ενθάρρυνση της δημιουργικότητας.

Το κάθε μέσο που χρησιμοποιούν τα μικρά παιδιά για να εκφραστούν αποτελεί για αυτά μια σημαντική εμπειρία. Επομένως θα πρέπει οι ευκαιρίες που παρέχονται σ' αυτά, να είναι πολύμορφες και να προσφέρονται σε συνδυασμό με τις διάφορες μορφές τέχνης όπως: Η εικαστική τέχνη, το θέατρο, η μουσική και η λογοτεχνία .Η αισθητική αγωγή στην πράξη μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την βελτίωση της αισθητικής του χώρου του σχολείου, την εικονογράφηση των σχολικών εγχειριδίων, την ενασχόληση με τις πολιτιστικές εκδηλώσεις αλλά και μέσα από ποικίλες μορφές τέχνης. Οι μορφές τέχνης ταυτόχρονα αποτελούν και τους τομείς ανάπτυξης της.

2. Εικαστική τέχνη

Είναι έμφυτη η τάση σε ένα παιδί προσχολικής ηλικίας να εξερευνά τον κόσμο που το περιβάλλει και να επιδιώκει την αναπαράσταση του μέσα από σχέδια και ποικιλία χρωμάτων. Μεγάλη σημασία λοιπόν έχει για κάθε παιδί να εκφράζει τις σκέψεις, τις απόψεις και τις απορίες του με τη χρήση διάφορων υλικών και μέσων, μέσα από το δικό του προσωπικό τρόπο.

Έτσι, η κάθε εμπειρία του παιδιού, που προέρχεται από την παρατήρηση και την επαφή του με το φυσικό περιβάλλον, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως συστατικό και να αποτελέσει απαραίτητο στοιχείο σε κάθε πτυχή της καλλιτεχνικής και δημιουργικής έκφρασης του παιδιού. Το σχέδιο (μονόχρωμο ή πολύχρωμο) αποτελεί το απλούστερο και πρωταρχικό μέσο για την αυθόρμητη και αβίαστη έκφραση ενός παιδιού.

Η εικαστική καλλιέργεια του μικρού παιδιού έχει ως κύριο στόχο να το βοηθήσει:

1. Να εκφραστεί ελεύθερα καλλιτεχνικά ανάλογα με την προσωπικότητα του.
2. Να το βοηθήσει να εξοικειωθεί με την χρήση και τις δυνατότητες των υλικών και εργαλείων που χρησιμοποιούνται.
3. Να αναπτύξει τη δημιουργικότητα του.
4. Να επικοινωνήσει με το περιβάλλον του.

Τα παιδιά από πολύ μικρά χαίρονται όταν κάνουν διάφορα «σχέδια» σε λευκά χαρτιά. Οι ενέργειες τους αυτές ικανοποιούν περισσότερο την επιθυμία τους για κίνηση παρά για να αναπαραστήσουν κάτι. Σιγά-σιγά όταν ανακαλύπτουν την ικανοποίηση της δημιουργίας και καθώς οι δεξιότητες τους εξελίσσονται αρχίζουν να ασχολούνται όλο και περισσότερο και να εξασκούνται. Γύρω στην ηλικία των 4 περίπου ετών εμφανίζεται η πρώτη προσπάθεια της αναπαράστασης και διατηρείται περίπου μέχρι την ηλικία των 7 ετών. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η οργάνωση της κατάλληλης γωνιάς των εικαστικών δραστηριοτήτων στην οποία θα πρέπει να βρίσκονται όλα τα απαραίτητα εργαλεία, υλικά και μέσα, καθώς και τα κατάλληλα ρούχα για τα παιδιά.

Εικαστικές δραστηριότητες- τεχνικές που συνήθως χρησιμοποιούνται είναι η ζωγραφική με μαρκαδόρους,μπογιές ξύλινες, κιμωλίες, δαχτυλομπογιές, νερομπογιές, κηρομπογιές, πλαστικά χρώματα, τέμπερες, ακριλικά, κλπ σε χαρτιά: του μέτρου, χρωματιστά χαρτόνια, χασαπόχαρτο, απλό χαρτί ζωγραφικής.

Με τον όρο ζωγραφική εννοούμε τη δημιουργία ενός έργου με τη χρήση χρωμάτων, ως βασικό μέσο που απλώνονται σε μια επιφάνεια. Η ζωγραφική δεν είναι μόνο τρόπος έκφρασης των παιδιών αλλά παράλληλα έχει διαγνωστική και θεραπευτική σημασία. Γι' αυτό και μπορεί να συμβάλλει αποφασιστικά στη διανοητική, συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη.

Στόχοι της ζωγραφικής είναι:

- ✓ Να εκφράσουν τα παιδιά τα συναισθήματά τους.
- ✓ Να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με τις ιδιότητες και δυνατότητες διαφόρων χρωστικών υλικών
- ✓ Να ευαισθητοποιηθούν στις σχέσεις και στους συνδυασμούς χρωμάτων και αποχρώσεων.
- ✓ Να νοιώσουν χαρά και ικανοποίηση από την ελευθερία που τους δίνεται να αυτοσχεδιάσουν και να παίξουν με τα χρώματα.

Ο παιδαγωγός δεν διδάσκει ζωγραφική κάνοντας μαθήματα με σχέδιο και μολύβι ή βάζοντας τα παιδιά να αντιγράψουν διάφορα πρότυπα. Αυτό που μπορεί και πρέπει να κάνει είναι να παρέχει στα παιδιά ποικιλία υλικών και κατάλληλα ερεθίσματα για να εκδηλώσουν ελεύθερα αισθήματα, γνώσεις και φαντασία.

Τα παιδιά ζωγραφίζουν ελεύθερα ή πάνω σ ένα θέμα ή με αφορμή ένα ποίημα, παραμύθι κλπ.

2.1. Το χρώμα

Χρώμα είναι η αίσθηση που δημιουργείται, όταν πάνω στα αντικείμενα πέφτει το φως. Το χρώμα, δηλαδή, υπάρχει μόνο όταν υπάρχει το φως. Όλα τα αντικείμενα έχουν χρώμα, στη φύση το χρώμα αποτελεί ένα χαρακτηριστικό, που δίνει πληροφορίες για τη σύσταση και τις ιδιότητες των στοιχείων που μας περιβάλλουν. Το χρώμα επηρεάζει της ψυχοσυναισθηματικής μας κατάσταση. Κάποια χρώματα μας ηρεμούν (μπλε, πράσινο) και κάποια μας δημιουργούν ένταση (κόκκινο).

Το χρώμα χρησιμοποιείται στη διακόσμηση και στη ζωγραφική εδώ και χιλιάδες χρόνια και οι αρχαιότερες ζωγραφικές αναπαραστάσεις βρέθηκαν στα σπήλαια του Λασκώ στη Γαλλία. Οι αρχαίοι λαοί παρασκεύαζαν χρώματα από φυτά και ορυκτά, οι Αιγύπτιοι παρασκεύαζαν χρώματα από χώμα και φυτά και οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν το χρώμα στην αρχιτεκτονική για διακοσμητικούς λόγους, σε τοιχογραφίες και στην αγγειοπλαστική.

Μίξεις χρωμάτων

Τα βασικά χρώματα στη ζωγραφική είναι τρία :

Το κόκκινο

Το κίτρινο και

Το μπλε, τα οποία δεν μπορούν να δημιουργηθούν από άλλα χρώματα και η ανάμειξή τους σε διάφορους συνδυασμούς δημιουργούν όλα τα υπόλοιπα χρώματα.

Από την ανάμειξη των βασικών χρωμάτων, ανά δύο σε ίσες ποσότητες προκύπτουν κάποια άλλα χρώματα που ονομάζονται δευτερεύοντα ή συμπληρωματικά και είναι τα :

Μωβ = κόκκινο + μπλε

Πράσινο = μπλε + κίτρινο

Πορτοκαλί = κόκκινο + κίτρινο

Κάθε συμπληρωματικό χρώμα έχει ως αντίθετο του το βασικό εκείνο χρώμα που δε συμμετείχε στην ανάμειξή του για τη δημιουργία του. Έχουμε, λοιπόν τρία ζευγάρια αντίθετων χρωμάτων :

Μωβ – κίτρινο

Πράσινο – κόκκινο

Πορτοκαλί – μπλε

Ουδέτερα είναι τα χρώματα που προκύπτουν είτε από την ανάμειξη των τριών βασικών σε διαφορετικές αναλογίες, είτε από την ανάμειξη των ζευγαριών των συμπληρωματικών χρωμάτων. Τα ουδέτερα χρώματα είναι:

Γκρι = κόκκινο + κίτρινο + μπλε περισσότερο

Καφέ = κόκκινο περισσότερο + κίτρινο + μπλε

Μπεζ = κόκκινο + κίτρινο περισσότερο + μπλε

Τα χρώματα εκτός από βασικά και συμπληρωματικά χωρίζονται σε θερμά και ψυχρά. Θερμά χρώματα είναι το κίτρινο, το κόκκινο και όλες οι αποχρώσεις που προκύπτουν από τις αναμίξεις τους, όπως το πορτοκαλί. Τα θερμά χρώματα δίνουν την αίσθηση ότι απλώνουν σε μια επιφάνεια. Διεγείρουν την κυκλοφορία του αίματος και προκαλούν μια μικρή αύξηση της θερμοκρασίας του σώματος.

Ψυχρά χρώματα είναι το μπλε, το πράσινο και όλα τα άλλα που προκύπτουν από τις αναμίξεις τους, όπως το μωβ. Τα ψυχρά χρώματα δίνουν μια αίσθηση συρρίκνωσης και κατάληψης μικρότερου χώρου σε μια επιφάνεια. Έτσι ένα περιβάλλον στο οποίο κυριαρχούν οι αποχρώσεις του μπλε, προκαλεί ηρεμία, μειώνεται η κυκλοφορία του αίματος και πέφτει ελαφρώς η θερμοκρασία του σώματος.

Τέλος, το χρώμα χαρακτηρίζεται από τρεις σημαντικές ιδιότητες: την απόχρωση, τον τόνο και την ένταση. Η απόχρωση είναι το νέο χρώμα που προκύπτει από την ανάμιξη άλλων χρωμάτων. Ο τόνος αναφέρεται στη διαβάθμιση του ίδιου χρώματος από το ανοιχτό στο σκούρο ενώ η φωτεινότητα είναι το ποσοστό λάμψης που έχει συνήθως ένα χρώμα.

2.2. Είδη χρωμάτων

Τα χρώματα χωρίζονται σε δύο βασικές κατηγορίες, ανάλογα με το υλικό που έχουν ως βάση.

Ι. Τα υδροχρώματα με υδατική βάση, που διαλύονται και συνεπώς καθαρίζονται με νερό. Τέτοιου είδους χρώματα είναι :

- Οι τέμπρες, που κυκλοφορούν σε υγρή μορφή, σκόνη ή πάστα και αφού διαλυθούν σε νερό, δουλεύονται με πινέλο πάνω σε χαρτόνι ή χαρτί.
- Οι ακουαρέλες που κυκλοφορούν σε σωληνάρια και πλακέτες και δουλεύονται με πολύ βρεγμένα πινέλα ή σφουγγαράκια σε πολύ απορροφητικό χαρτί, για να συγκρατείται το χρώμα. Όταν οι ακουαρέλες αναμειγνύονται σε νερό, τα χρώματα γίνονται διάφανα.
- Τα μελάνια ζωγραφικής αραιώνονται και αυτά με νερό και δουλεύονται, όπως οι ακουαρέλες. Είναι διάφανα χρώματα που με τον καιρό ξεθωριάζουν.
- Τα ακρυλικά χρώματα αραιώνονται με νερό και χρησιμοποιούνται πηχτά ή αραιωμένα. Δουλεύονται με πινέλα και στεγνώνουν πολύ γρήγορα.
- Το πλαστικό χρώμα είναι παχύρευστο και αραιώνεται με νερό.
- Μαλακά και σκληρά παστέλ, που έχουν ως μέσο συγκόλλησης την κόλλα από καουτσούκ. Τα μαλακά παστέλ έχουν ελάχιστη ποσότητα συνδετικής ύλης και για το λόγο αυτό σπάζουν εύκολα, δίνουν όμως έντονα και ζωηρά χρώματα. Ένα είδος μαλακού παστέλ είναι η κιμωλία. Τα σκληρά παστέλ έχουν λεπτόκοκη σύσταση, μπορούν να ξυστούν και να γίνουν μυτερά, είναι ανθεκτικά και μας δίνουν τη δυνατότητα να ζωγραφίζουμε κρατώντας τα σε πλάγια θέση.
- Δακτυλομπογιές, που φτιάχνονται από χρώματα, σκόνες και κόλλα. Είναι κατάλληλες για ζωγραφική με τα δάκτυλα και με όλη την παλάμη. Η ανάμιξη των χρωμάτων γίνεται πάνω στο χαρτί ή μέσα στην παλάμη μας. Έχει το πλεονέκτημα ότι μας φέρνει σε επαφή άμεση με το υλικό.

II. Τα ελαιοχρώματα έχουν ως βάση το λάδι, το λινέλαιο ή το οινόπνευμα και για το λόγο αυτό διαλύονται και καθαρίζονται με καθαρό οινόπνευμα ή νέφτι. Τα ελαιοχρώματα τα συναντάμε με τις παρακάτω μορφές :

- Μαρκαστόροι με μύτη από τσόχα, που χρησιμοποιούνται είτε σε χαρτί και χαρτόνι, είτε σε γυάλινες και πλαστικές επιφάνειες.
- Τα λάδια, που μπορούμε να τα βρούμε είτε σε διάφανη είτε σε ματ μορφή, τα οποία δουλεύονται με πινέλα ή σπάτουλα πάνω σε μουσαμά και κυκλοφορούν σε σωληνάρια σε μορφή πάστας. Τα λάδια αργούν να στεγνώσουν.
- Λαδοπαστέλ, κεροπαστέλ, που δουλεύονται σε χαρτί και μπορούν να απλωθούν με τα δάχτυλα ή να δουλευτούν συρόμενα με όλη τους την πλάγια επιφάνεια.
- Ξυλομπογιές.

2.3. Τεχνικές ζωγραφικής

Οι τεχνικές ζωγραφικής είναι ένα παιχνίδι, μια εικαστική απόπειρα, με συνθέσεις διαφόρων χρωμάτων και υλικών, ώστε να δημιουργηθεί ένα απρόσμενο αισθητικό αποτέλεσμα. Με τις τεχνικές ζωγραφικής αντισταθμίζεται η έλλειψη δεξιοτήτων και τονώνεται το ενδιαφέρον των παιδιών για τη ζωγραφική. Όλων των ειδών οι μπογιές μπορούν να χρησιμοποιηθούν στις τεχνικές και επιπλέον διάφορα υλικά και εργαλεία όπως χτένες, μπατονέτες, χαρτοτέιπ, κόλλες κλπ. Υπάρχουν άπειρες τεχνικές ζωγραφικής ακολουθούν κάποιες από αυτές.

Πουαντιγισμός. Τα παιδιά βουτούν μπατονέτες ή πινέλα σε αραιωμένο υδρόχρωμα και ζωγραφίζουν αποτυπώνοντας βούλες.

Βρεγμένο χαρτί. Τα παιδιά βρέχουν με νερό το χαρτί τους, χρησιμοποιώντας ένα χοντρό πινέλο ή ένα σφουγγάρι και μετά ζωγραφίζουν πάνω σε αυτό με πινέλο, με τα δάχτυλα τους ή με βαμβάκι. Έτσι, το

χρώμα απλώνεται ομοιόμορφα παντού, το ένα χρώμα μπαίνει μέσα στο άλλο, χωρίς να φαίνονται οι διαχωριστικές γραμμές των ενώσεων τους.

Πιτσίλισμα. Τα παιδιά πιτσιλάνε σταγόνες χρώματος σε βαμμένη επιφάνεια με τη χρήση οδοντόβουρτσας ή πινέλου.

Αλατοζωγραφική. Τα παιδιά ρίχνουν αλάτι πάνω σε βαμμένο με υδρόχρωμα χαρτόνι.

Ζωγραφική με κερί και υδρόχρωμα. Τα παιδιά ζωγραφίζουν με ένα κερί σε άσπρο χαρτόνι και από πάνω περνάνε αραιωμένο υδρόχρωμα. Στα σημεία που έχουμε ζωγραφίσει με κερί, το υδρόχρωμα δεν κολλάει και έτσι έχουμε μια λευκή ζωγραφιά με χρωματιστό φόντο.

Ζωγραφική με ξύσματα. Τα παιδιά απλώνουν με ένα βαμβάκι πάνω σε χαρτί ξύσματα ξυλομπογιάς, χρωματιστής κιμωλίας ή κάρβουνου και μετά να ζωγραφίσουν από πάνω.

Ζωγραφική με καλαμάκι. Ρίχνουν σταγόνες με αραιωμένο χρώμα στη μέση του χαρτιού και μετά να φυσούν με καλαμάκι.

Ζωγραφική με διάφορα εργαλεία. Ζωγραφίζουν με μπατονέτες, με οδοντόβουρτσες, με οδοντογλυφίδες, με φτερά χρησιμοποιώντας ποικιλία χρωμάτων.

Ζωγραφική με υδρόχρωμα και σαπούνι. Τα παιδιά ζωγραφίζουν βουτώντας το πινέλο στο υδρόχρωμα και τρίβοντας το σε σαπούνι. Το χρώμα έτσι γίνεται παχύρρευστο και συγκρατούνται τα αποτυπώματα του πινέλου.

Ζωγραφική με άμμο και κόλλα.

Τεχνική Scraffito. Τα παιδιά χρωματίζουν ένα χαρτόνι με ανοιχτόχρωμες αποχρώσεις λαδοπαστέλ. Στη συνέχεια περνούν μια στρώση σκουρόχρωμου λαδοπαστέλ, ώστε να καλυφθούν τα προηγούμενα χρώματα. Έπειτα ζωγραφίζουν, ξύνοντας ή χαράσσοντας την επιφάνεια με ένα καλαμάκι από σουβλάκι ή κάποιο άλλο αντίστοιχο αντικείμενο και αποκαλύπτεται η ζωγραφιά χρωματιστή ή σε σκούρο φόντο.

Τσαλάκωμα. Τα παιδιά ζωγραφίζουν με κηροπαστέλ, τσαλακώνουν τη ζωγραφιά και μετά, ανοίγοντας το χαρτί περνούν τη ζωγραφιά με υδρόχρωμα.

2.4. Χαρτιά

Χαρτί του μέτρου ή χασαπόχαρτο: είναι ένα χαρτί φθινό και μπορούμε να το αγοράσουμε με το μέτρο. Έχει δύο όψεις, η μια ματ και η άλλη γυαλιστερή και υπάρχει σε διάφορα χρώματα. Χρησιμοποιείται για ζωγραφική σχεδόν με όλα τα υλικά ζωγραφικής και από τις δυο όψεις αλλά περισσότερο από την ματ γιατί εκεί το χρώμα απορροφάται γρήγορα και σε ποσότητα, αντίθετα από την γυαλιστερή όψη το χρώμα

γλιστράει πιο πολύ πάνω στο χαρτί και δεν απορροφάει γρήγορα. Τέλος χρησιμοποιείται για απλές και μεγάλου μεγέθους κατασκευές.

Γλασέ: χαρακτηριστικό του είναι το γυαλιστερό χρώμα της μιας του όψης. Χρησιμοποιείται για κολλάζ, γυαλιστερά κουστούμια, χαρτοδιπλωματική. Σκίζεται εύκολα.

Βελουτέ: αυτό το χαρτί από την μία είναι σαν βελούδο και από την άλλη γυαλιστερό. Το χρησιμοποιούμε από την βελούδινη πλευρά, για κατασκευές, κολλάζ, επικάλυψη κατασκευών τριών διαστάσεων ή για κουστούμια. Επίσης χρησιμοποιείται στη ζωγραφική και μάλιστα στα χρώματα: κιμωλία, κάρβουνο, λαδοπαστέλ, μαρκαδόρο, στυλό.

Γκοφρέ: χαρτί ελαστικό που εύκολα ξεχειλώνει ή σουρώνει και υπάρχει σε πολλά χρώματα. Χρησιμοποιείται για κολλάζ, αλλά και για την κατασκευή τριών διαστάσεων λουλουδιών και για στολές δραματοποίησης καθώς και για στολές κούκλας. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί επίσης για την διακόσμηση εσωτερικού χώρου. Αν βραχεί βγάζει ένα πολύ ωραίο χρώμα που με αυτό βάζουμε ζυμαρικά, βαμβάκι ή άλλα χαρτιά.

Κάνσον: χαρτόνι πολυτελείας για κατασκευές σε πολλά χρώματα με ματ επιφάνεια κάπως τραχειά. Ιδανικό για κατασκευές μικρές δύο ή τριών διαστάσεων, διπλώνεται ωραία. Χρησιμοποιείται επίσης στην ζωγραφική με λαδοπαστέλ, κιμωλία, και άλλα χρώματα.

Μπριστόλ: είναι χαρτόνι πολλαπλής χρήσης, υπάρχει σε μεγάλη ποικιλία. Είναι κάπως σκληρό με την μια όψη γυαλιστερή και την άλλη ματ ή και τις δύο όψεις γυαλιστερές. Η μια πλευρά είναι χρωματιστή ή γυαλιστερή ή φωσφορούχα ή μεταλλική ενώ η άλλη ματ-γκρίζου χρώματος. Κατάλληλο για διακόσμηση και για κατασκευές, όπως ψάρια, πουλιά, έντομα, αυτοκίνητα, ανθρώπους, σπίτια κ.α. Επίσης μπορούμε να αναπτύξουμε όλα τα στερεά γεωμετρικά σχήματα π.χ. κύβους, πυραμίδες, κώνους κ.α. Όχι τόσο κατάλληλο χαρτόνι για ζωγραφική.

Χαρτόνι Τόμπολας: το πιο σκληρό χαρτόνι που κόβεται καλύτερα με κοπίδι. Συστήνεται για να φτιάξουμε τόμπολες απ' όπου και το όνομα του. Το πάχος του, η σκληρότητα και η διάρκεια αντοχής δίνουν τις καλύτερες κατασκευές τόμπολας και πάζλ, και μάλιστα όταν επικαλύπτεται με διάφανη αυτοκόλλητη ζελατίνα. Τέλος ενδείκνυται για αρχιτεκτονικές μακέτες που απαιτείται αντοχή και μεγάλη ακρίβεια.

Χαρτί Μεταλλιζέ: ζελατίνα δυο χρωματικών όψεων. Από την μία έχει μεταλλικό χρώμα αλουμινίου ή χρυσού και από την άλλη χρώμα με μεταλλική λάμψη που προέρχεται από την πρώτη όψη. Είναι καθαρά διακοσμητικό τριών διαστάσεων.

Ζελατίνες: είναι μια γυαλιστερή ζελατίνα που χρησιμοποιείται ιδίως παλιότερα στα ζαχαροπλαστεία για την περιτύλιξη γλυκών. Χρησιμοποιείται στις κατασκευές όπου χρειάζεται ένα μέρος διαφάνειας, όπως είναι τα τζάμια σπιτιών, αυτοκινήτων, αλλά και για λουλούδια, φιόγκους, στολές κ.α. Επίσης η χρωματιστή ζελατίνα είναι πολύ ωραία όταν χρησιμοποιείται στο κολλάζ π.χ. πάνω από αλουμινόχαρτο, βάζεις μπλε ζελατίνα για θάλασσα ή μπορούμε να παρουσιάσουμε τον βυθό της θάλασσας αν κάτω από την μπλε ζελατίνα βάλουμε φυτά, ψάρια, πετρούλες, κοχύλια κ.α.

2.5. Παιδικό ιχνογράφημα

Το ιχνογράφημα και η ζωγραφική αναγνωρίζονται ως δύο από τους σημαντικότερους τρόπους έκφρασης των παιδιών και έχουν επανειλημμένα συνδεθεί με την αποτύπωση της προσωπικότητας και των συναισθημάτων τους. Οι ζωγραφιές τους αντανακλούν τον εσωτερικό τους κόσμο και απεικονίζουν στοιχεία που αφορούν στην ψυχολογική τους κατάσταση και το διαπροσωπικό τους ύφος.

Το ενδιαφέρον για τη σύνδεση της ψυχικής και νοητικής κατάστασης του ατόμου με τη ζωγραφιά του ξεκινά ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα. Οι ειδικοί αυτής της περιόδου θεωρούσαν ότι η εικαστική έκφραση των ψυχικά ασθενών επιβεβαίωνε τη διάγνωσή τους και ειδικά στην περίπτωση της σχιζοφρένειας. Κατά τη δεκαετία του 1920 ένας ιστορικός τέχνης (Hans Prinzhorn) ενδιαφέρθηκε για έργα τέχνης οι δημιουργοί των οποίων ήταν ψυχικά πάσχοντες. Συνέλεξε πλήθος έργων και αυτή η συλλογή έστρεψε την προσοχή του κοινού στην άποψη ότι οι εικαστικές εκφράσεις μπορούν να έχουν διαγνωστική αξία και αφετέρου να παίξουν ένα σημαντικό ρόλο στην αποκατάσταση των ασθενών.

Παράλληλα με την ανάπτυξη της ψυχολογίας του παιδιού αυξανόταν και το ενδιαφέρον για τη διαγνωστική αξία της ζωγραφιάς τους. Οι πρώτες έρευνες εστίασαν στη χρήση της ζωγραφικής για τον καθορισμό του επιπέδου της νοημοσύνης (Burt, 1921). Ο Burt κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ζωγραφική έχει λιγότερη σχέση με τις νοητικές ικανότητες του παιδιού από ότι έχουν τα τεστ νοημοσύνης, ωστόσο πλεονεκτεί σε άλλα σημεία αφού δεν πρόκειται για μια μαθημένη δεξιότητα.

Η Goodenough (1926) δημιούργησε το τεστ «Ζωγράφησε έναν άνθρωπο» βασιζόμενη στην υπόθεση ότι ορισμένες πτυχές του σχεδιασμού σχετίζονται με τη νοητική ηλικία και επομένως μπορούν να συμβάλλουν στην αξιολόγηση της νοημοσύνης. Επιπλέον, η Goodenough θεώρησε ότι μια ανθρώπινη μορφή σχεδιασμένη από ένα παιδί, παρέχει πληροφόρηση για τα ίδια, αλλά και για την εικόνα που έχουν για τους άλλους.

Η πιο πάνω άποψη αποτελεί και τη βάση ερμηνείας των προβολικών τεστ στα οποία συγκαταλέγονται και οι ζωγραφιές των παιδιών. Αντανακλούν στοιχεία της προσωπικότητας, σκέψεις, αντιλήψεις και

συναίσθημα τα οποία δεν μπορούν να εκφραστούν με τρόπο λεκτικό και ιδιαίτερα από παιδιά των οποίων το λεξιλόγιο δεν ακολουθεί την ηλικία τους.

Η εξέλιξη του παιδικού σχεδίου με βάση το ηλικιακό επίπεδο

Τα εξελικτικά στάδια σύμφωνα με τον G.H.Luquet και την Bernson είναι τέσσερα:

1. Το στάδιο του μουντζουρογραφήματος.
2. το στάδιο του ελλιπούς ή αποτυχημένου ρεαλισμού ή της συνθετικής ανικανότητας.
3. το στάδιο του διανοητικού ρεαλισμού.
4. το στάδιο του οπτικού ρεαλισμού.

1. Το στάδιο του μουντζουρογραφήματος κατά την M. Bernson (1968) χωρίζεται σε τρία υποστάδια:

- α) το φυσικό-κινητικό υποστάδιο,
- β) το υποστάδιο του τυχαίου ρεαλισμού και
- γ) το επικοινωνιακό στάδιο.

A. Το φυσικό-κινητικό υποστάδιο

Στο στάδιο αυτό κυριαρχούν οι μουντζούρες και οι κυκλικές φόρμες χωρίς το παιδί να σταματήσει την κίνησή του ή να σηκώσει το μολύβι, παρουσιάζοντας δυσκολίες στο να σχηματίσει γωνίες που απαιτούν το σταμάτημα της κίνησης. Οι ευθείες γραμμές στο παιδικό σχέδιο παρουσιάζονται πολύ αργότερα, όπως και ο σχηματισμός του τετραγώνου, περίπου στα πέντε του χρόνια. Το μουντζούρωμα στο παιδικό σχέδιο εκφράζει ένα συναίσθημα, την ευεξία της κίνησης, ενώ αφήνει και το ίχνος της.

B. Υποστάδιο τυχαίου ρεαλισμού

Το παιδί στο στάδιο αυτό βρίσκεται πλέον περίπου στην ηλικία των 2 ετών. Αναπτύσσει την τάση να συνδέει τις μουντζούρες που σχεδιάζει με την πραγματικότητα και έτσι αυτές παίρνουν κυκλική μορφή, μικρές ή μεγάλες γραμμές, ζιγκ – ζαγκ, καθώς και άλλα. Το παιδί στο στάδιο αυτό έχει εξελιχθεί καθώς συνειδητοποιεί πως οι γραμμές μπορούν να αναπαριστούν κάτι, όπως για παράδειγμα ένα κυκλικό σχήμα μπορεί να συμβολίζει το σπίτι του. Επίσης τυχαίνει

πολλές φορές από τη μια στιγμή στην άλλη να αλλάζει την ερμηνεία που έχει δώσει στο σχέδιό του, ανάλογα με τη διάθεση στην οποία βρίσκεται.

Γ. Επικοινωνιακό στάδιο

Το επικοινωνιακό στάδιο είναι αυτό στο οποίο το παιδί εκφράζει την επιθυμία του να μιμηθεί τους μεγαλύτερους. Τώρα μέσω της ζωγραφικής προσπαθεί να γράψει όπως βλέπει το ίδιο να κάνουν και οι γονείς του, οι δάσκαλοι ή τα μεγαλύτερα παιδιά του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Για το λόγο αυτό στα σχέδιά του κυριαρχούν διάφορων ειδών γραμμές, άλλες διακεκομμένες, άλλες συνεχόμενες, άλλες ελικοειδείς κτλ., μέσω των οποίων προσπαθεί κάθε φορά να διηγηθεί μια καινούρια ιστορία.

2. Το στάδιο του ελλιπούς ρεαλισμού

Το παιδί στο στάδιο αυτό βρίσκεται στην ηλικία των 3 ετών και πλέον προσπαθεί να ελέγξει τις κινήσεις των χεριών του. Χαρακτηριστικό σχέδιο είναι η αναπαράσταση της ανθρώπινης φιγούρας με μεγάλο κεφάλι στο οποίο κολλούν δεξιά και αριστερά χέρια και πόδια, χωρίς να ζωγραφίζουν το σώμα. Το παιδί σχεδιάζει ανάλογα με τα βιώματα και τις εμπειρίες του και άλλα συμβολικά σχέδια, όπως σπίτια, αυτοκίνητα, δέντρα, λουλούδια, κτλ. Τα σχέδια αυτά είναι ακόμα ελλιπή και ο σχεδιασμός τους επαναλαμβάνεται, προσθέτοντας στοιχεία μέχρι να ολοκληρωθούν.

3. Το στάδιο του διανοητικού ρεαλισμού

Στο στάδιο αυτό το παιδί είναι 4 ετών και αρχίζει να εμπλουτίζει τη ζωγραφιά του με τον ήλιο, τον ουρανό, δέντρα, πουλιά, τα οποία συνήθως δεν έχουν τις σωστές αναλογίες αλλά ούτε ακολουθούν τους κανόνες της προοπτικής. Αυτό συμβαίνει γιατί τα σχέδια γίνονται βάση της μνήμης αλλά και τη φαντασία του παιδιού. Οι ζωγραφιές στην ηλικία αυτή γίνονται με βάση αυτό που θυμάται το παιδί και όχι αυτό που βλέπει. Έτσι, τα σχέδια των νηπίων σε αυτήν την ηλικία χαρακτηρίζονται από διαφάνεια, γι' αυτό και μπορεί κανείς να δει μέσα στα σπίτια τα έπιπλα, το φως ή τις σκάλες, αλλά και μέσα στα αυτοκίνητα το τιμόνι ή τους ανθρώπους να κάθονται και να οδηγούν. Το στάδιο αυτό μπορεί να διαρκέσει έως τα 8 ή 9 έτη.

4. Το στάδιο του οπτικού ρεαλισμού

Στο στάδιο του οπτικού ρεαλισμού ο τρόπος ζωγραφικής αλλάζει, καθώς το παιδί έχει μεγαλώσει και βρίσκεται στην ηλικία περίπου των 9 ετών. Το χαρακτηριστικό της διαφάνειας χάνεται και το παιδί

αρχίζει πια να ζωγραφίζει αυτό που βλέπει και όχι αυτό που ξέρει. Καταβάλλει προσπάθειες να αναπαραστήσει αυτό που βλέπει, να παράγει δηλαδή ρεαλιστικά σχέδια δίνοντας όλο και μεγαλύτερη έμφαση στις πραγματικές διαστάσεις.

2.6. Αντίληψη της παιδικής ζωγραφιάς ως μέσο επικοινωνίας

Η παιδική ζωγραφιά φαίνεται ότι χρησιμεύει και σε άλλα επίπεδα έκφρασης του παιδιού. Στο πλαίσιο μιας θεραπευτικής διαδικασίας το σχέδιο αποτελεί ένα μέσο για το παιδί να φέρει, να ανασύρει συναισθήματα, εμπειρίες, αλλά και να λύσει προβλήματα. Το σχέδιο λοιπόν δεν είναι πια μόνο ένα μέσο αξιολόγησης τόσο της νοημοσύνης, όσο και των συναισθηματικών συγκρούσεων του παιδιού, αλλά και ένα μέσο διευκολυντικό για την ανάπτυξή του.

Η ζωγραφική του παιδιού θεωρήθηκε και ως ένα μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στο θεραπευτή και το παιδί. Πρωτοπόρος σε αυτό υπήρξε ο Donald Winnicott (1971), ο οποίος ανέπτυξε μια τεχνική την οποία ονόμασε «το παιχνίδι του ορνιθοσκαλισματος». Σύμφωνα με το παιχνίδι αυτό και τα δύο μέρη δημιουργούν ορνιθοσκαλισματα, ζωγραφίζοντας μαζί. Ο θεραπευτής ξεκινούσε μία γραμμή και το παιδί τη συνέχιζε, δημιουργώντας ένα σχέδιο. Στη συνέχεια, το παιδί σχεδίαζε μια γραμμή και ο θεραπευτής έβαζε τα δικά του στοιχεία. Ο σκοπός ήταν η εγκαθίδρυση μιας επικοινωνιακής σχέσης μεταξύ αυτών των δύο μερών και συνάμα η παροχή δυνατότητας στο παιδί να εκφράσει τις κρυφές σκέψεις και τα συναισθήματά του. Στη συνέχεια το παιδί υποβοηθείται να μιλήσει, να φτιάξει μια ιστορία για τις εικόνες που δημιούργησε μαζί το θεραπευτή.

Ο Lowenfeld (1947) επεσήμανε ότι το παιδί μέσα από τη ζωγραφιά, την κατασκευή, ενώνει διαφορετικά στοιχεία του περιβάλλοντος για να φτιάξει ένα σύνολο με νόημα. Η επιλογή που κάνει, ο τρόπος που τα συνενώνει, δείχνει ότι το παιδί δίνει μια εικόνα του εαυτού του.

Το τεστ της οικογένειας

Το σχέδιο της οικογένειας αντανακλά αφενός τη δυναμική των σχέσεων, όπως τις αντιλαμβάνεται το παιδί που σχεδιάζει, και αφετέρου τη συναισθηματική του στάση απέναντι στα μέλη της οικογένειάς του. Έτσι, ο νηπιαγωγός ζητάει από το παιδί να ζωγραφίσει μια οικογένεια «όποια θέλει το ίδιο». Αφού ολοκληρώσει το σχέδιο του -χωρίς παρεμβάσεις από την πλευρά του νηπιαγωγού- προχωρά σε ερωτήσεις που αφορούν στο σχέδιο, όπως:

1. Μπορείς να μου πεις ποιοι είναι αυτοί που φαίνονται στο σχέδιο σου;
2. Ποιο πρόσωπο είναι πιο συμπαθητικό;

3. Ποιό είναι λιγότερο συμπαθητικό;
4. Πώς αισθάνεται ο καθένας;
5. Ποιο είναι πιο ευτυχισμένο;
6. Ποιο είναι πιο λυπημένο;
7. Γιατί;

Τι πρέπει να προσέξει κανείς στο σχέδιο της οικογένειας:

1. Πόσο χρόνο αφιερώνει στη σχεδίαση κάθε προσώπου
2. Θέσεις εγγύτητας ή απόστασης των προσώπων μεταξύ τους
3. Ποιο ζωγράφησε πρώτο και ποιο τελευταίο
4. Διορθώσεις και σβησίματα
5. Παράλειψη κάποιου προσώπου
6. Προσθήκη άλλων προσώπων ή ζώων
7. Θέση των μπράτσων και των άκρων
8. Αναλογίες ανάμεσα σε φιγούρες

Ερμηνεία

Το πρόσωπο που εμφανίζεται πρώτο στο σχέδιο είναι και αυτό για το οποίο το παιδί αισθάνεται μεγάλο θαυμασμό, ταυτίζεται μαζί του και προσπαθεί να το μιμηθεί. Όταν στην πρώτη θέση τοποθετεί τον εαυτό του, σημαντικό είναι να δει κανείς την ηλικία του παιδιού. Για παράδειγμα, όταν το παιδί είναι στην ηλικία 4-6, η οποία είναι μια φάση έντονου εγωκεντρισμού, είναι αναμενόμενο να συμβεί. Σε άλλη περίπτωση, εκδηλώνει μια επιθυμία του παιδιού να το αγαπούν η οποία παραμένει ανικανοποίητη ή δεν έχει επαρκώς ικανοποιηθεί. Αντίθετα, η τοποθέτηση του εαυτού του στην τελευταία θέση μπορεί να σημαίνει μια υποτίμηση του εαυτού ή με αυτόν τον τρόπο να αισθάνεται ότι αυτή είναι η θέση που κατέχει μέσα στην οικογένεια.

Η παράλειψη κάποιου προσώπου δηλώνει την μη αποδοχή του από το παιδί. Ενώ η προσθήκη κάποιου άλλου ανθρώπου με τους οποίους το παιδί δεν έρχεται σε καθημερινή επαφή, υποδηλώνει την ανάγκη

για επικοινωνία με στόχο να καλύψει ένα συναισθηματικό κενό που δημιουργούν οι υπάρχουσες οικογενειακές σχέσεις.

Η παράλειψη του ίδιου του εαυτού φανερώνει εκτός από τη χαμηλή αυτοεκτίμηση του παιδιού, και την απομόνωσή του από την οικογένεια. Η απεικόνιση ενός προσώπου με διαστάσεις μικρότερες από τις κανονικές υποδηλώνει ότι το παιδί θέλει να τον μειώσει, καθώς τρέφει αρνητικά συναισθήματα απεναντί του και κυρίως φθόνο ή φόβο.

Η αυξημένη απόσταση κάποιου προσώπου σε σχέση με την εγγύτητα που παρουσιάζουν τα άλλα έχει σχέση με τη θέση αυτού του προσώπου στην οικογένεια, όπως τουλάχιστον την αντιλαμβάνεται το παιδί που σχεδιάζει.

Όταν το χέρι κάποιου αγκαλιάζει το παιδί κοντά στο λαιμό εκφράζει την αίσθηση του παιδιού ότι το συγκρατούν και αισθάνεται περιορισμένο. Τα κουμπιά στα ρούχα κάποιου μπορεί να συνδεθούν με τη συναισθηματική σπουδαιότητα που έχει αυτό το πρόσωπο για το παιδί.

Το σβήσιμο ενός προσώπου φανερώνει μια συναισθηματική σύγκρουση του παιδιού σε σχέση με αυτό το πρόσωπο: από τη μια αισθάνεται δυσφορία και αντιπαλότητα και από την άλλη φόβο να εκφράσει αυτά τα συναισθήματά του.

Όταν κάποιο πρόσωπο έχει υπερβολικά μεγάλες διαστάσεις σε σχέση με τα άλλα, βιώνεται από το παιδί ως η κυρίαρχη φιγούρα στην οικογένεια ή και στην καρδιά του παιδιού.

Η παράλειψη είτε χεριών, είτε μπράτσων είναι ένας τρόπος για να τιμωρήσει το παιδί κάποιον που θεωρεί απειλητικό. Αποτελεί ίσως και ένα σημάδι σεξουαλικότητας που δεν βιώνεται ελεύθερα.

Η προσθήκη καπέλου σε κάποιο από τα πρόσωπα υποδηλώνει την καταπίεση που αισθάνεται ότι του ασκεί αυτό το πρόσωπο και τη δυσφορία που αισθάνεται το παιδί σε σχέση με αυτό.

Η προσθήκη ζώων που δεν υπάρχουν στο σπίτι ίσως σημαίνει την τάση του παιδιού να αποκρύψει την επιθετικότητα που αισθάνεται σε σχέση με κάποια πρόσωπα του περιβάλλοντός του.

Η απεικόνιση του εαυτού με διαφορετικό φύλο μπορεί να είναι μια ένδειξη ότι ο σεξουαλικός του ρόλος δεν γίνεται αποδεκτός και το ίδιο δεν αισθάνεται καλά με τη σεξουαλική του ταυτότητα.

Η σχεδίαση μιας οικογένειας ζώων αντί ανθρώπων φανερώνει ότι το παιδί δεν αισθάνεται μέλος αυτής της οικογένειας ή ότι βιώνει έναν έντονο ψυχικό πόνο σε σχέση με την οικογένειά του και δεν θέλει να τον αναβιώσει, προτιμά ένα καμουφλαρισμένο σχέδιο.

Η άρνηση του παιδιού να ζωγραφίσει την οικογένεια γενικά αποτελεί ένδειξη της δυσφορίας του σε σχέση με αυτήν και την πιθανή απουσία συναισθηματικής επικοινωνίας που την χαρακτηρίζει.

Η απεικόνιση της οικογένειας μέσα σε μια κορνίζα, δείχνει ότι το παιδί βιώνει πολύ αυστηρή τη διαπαιδαγώγηση που δέχεται και πολύ έντονο τον έλεγχο πάνω στον ψυχικό του κόσμο.

3. Πλαστική

Πλαστική γίνεται με ό,τι πλάθεται δηλαδή με πλαστελίνη, πηλό, χαρτοπολτό, ζυμάρι. Πλάθω, ζυμώνω, μαλάζω ένα υλικό σημαίνει το υποτάσσω και το δαμάζω. Η πλαστική συνιστάται σαν πρωταρχικό μέσο έκφρασης των παιδιών και έχει μεγάλη βαρύτητα και σημασία στο σύνολο των παιδαγωγικών και θεραπευτικών δραστηριοτήτων. Βγάζει το παιδί από τους πρώτους του δισταγμούς και του αποκαλύπτει τους θησαυρούς μια δημιουργίας με τρεις διαστάσεις. Παράλληλα βοηθάει στην άσκηση των δαχτύλων και αναπτύσσει το αίσθημα της αφής. Έχει παρατηρηθεί στην πράξη ότι πολλές φορές ένα παιδί που δείχνει μικρό ενδιαφέρον στη ζωγραφική, στο κολάζ ή σε άλλες τεχνικές βρίσκει ικανοποίηση στη δραστηριότητα αυτή.

Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της ενασχόλησης των παιδιών με την πλαστική είναι τα εξής:

- ✓ Ενισχύεται η ευαισθησία και η φαντασία των παιδιών με απώτερο στόχο την αυτοέκφραση.
- ✓ Αναπτύσσεται το αίσθημα της αφής και καλλιεργείται η λεπτή κινητικότητα.
- ✓ Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με διάφορα υλικά και με διαφορετικές υφές με αποτέλεσμα να μαθαίνουν να ξεχωρίζουν και τις υφές τους.
- ✓ Αναπτύσσεται η εφευρετικότητα, η φαντασία και η δημιουργικότητα.
- ✓ Προάγεται η αντιληπτική ικανότητα αλλά και η λογικομαθηματική σκέψη ιδιαίτερα στην κατανόηση των εννοιών της διατήρησης της ποσότητας, του βάρους, των μεγεθών κ.λπ.
- ✓ Προσφέρει ελευθερία και συναισθηματική-ψυχική εκτόνωση.
- ✓ Είναι μια δραστηριότητα που αυθόρμητα οδηγεί σε δράση, κινητοποιώντας όλες τις δημιουργικές δυνάμεις του παιδιού.

Η πλαστική, είτε ως ατομική είτε ως ομαδική δραστηριότητα, βοηθάει αρκετά τα παιδιά να κοινωνικοποιηθούν και να συνεργαστούν καθώς μεταξύ τους ανταλλάσσουν απόψεις, ιδέες, σκέψεις, κρίσεις για τα διάφορα εύπλαστα υλικά που χρησιμοποιούν.

3.1. Υλικά που πλάθονται, τρόπος χρήσης και ιδιότητες τους

Πλαστελίνη

Η πλαστελίνη είναι ένα εύπλαστο υλικό το οποίο κυκλοφορεί σε πολλούς χρωματισμούς, γεγονός που την κάνει ελκυστική στα παιδιά. Είναι φθηνή, διατηρείται άνετα αν τυλιχθεί σε μια σακούλα, όμως οι κατασκευές που προκύπτουν δεν είναι μόνιμες, δεν ψήνονται και δε βιάφονται. Επίσης, δεν αντέχει σε αναμείξεις πολλών χρωμάτων, και πολύ γρήγορα τα παιδιά βρίσκονται μπροστά σε μια γκριζα μάζα, που δεν τα εμπνέει πια καθόλου. Η εργασία με πλαστελίνη είναι ευχάριστη, δε λερώνει και τα παιδιά τη δουλεύουν πάνω σε σουπλά ή φορμάκια ώστε να μην κολλάει πάνω στα τραπέζια. Διάφοροι πιθανοί τρόποι που μπορούν τα παιδιά να δουλέψουν με την πλαστελίνη είναι οι παρακάτω:

- Πλάθουν μικρά καθημερινά αντικείμενα, ζώα ή ανθρώπους, χάντρες για κολιέ ή βραχιόλια.
- Φτιάχνουν μια εικόνα με προσθετικά στοιχεία με πολλούς χρωματισμούς πλαστελίνης πάνω σε μια σκληρή επιφάνεια.
- Φτιάχνουν ένα γράμμα, λέξεις, αριθμούς, το όνομα τους.

Λάσπη

Η επαφή των παιδιών με το νερό και το χώμα είναι μια ιδιαίτερη δημιουργική απασχόληση. Οι εμπειρίες των παιδιών από τη θάλασσα ή από την αυλή του σπιτιού τους αποτελούν σημαντικά ερεθίσματα της ενασχόλησης του παιδιού με τη λάσπη. Παιχνίδια με τη βρεγμένη άμμο στη θάλασσα ή στον κήπο μετά τη βροχή, όπου τα παιδιά φτιάχνουν κάστρα, μπάλες, κεφτεδάκια, τούρτες, φίδια κ.λπ. είναι συνήθεις εικόνες που συναντά κανείς σε αυτή τη ηλικία. Η λάσπη ασκεί μια ιδιαίτερη έλξη στο παιδί καθώς του προσδίδει ιδιαίτερη χαρά η ανάμειξη του νερού με το χώμα.

Δυο σημαντικά πλεονεκτήματα του παιχνιδιού με τη λάσπη είναι:

α) ότι δίνεται η δυνατότητα εξερεύνησης του φυσικού κόσμου από το παιδί και κατανόησης των ιδιοτήτων των φυσικών υλικών (χώμα + νερό = λάσπη) και

β) η εκτόνωση που προσφέρεται στο παιδί, καθώς λερώνεται, γεγονός που του αρέσει πάρα πολύ.

Στον Παιδικό Σταθμό, αν υπάρχει στην αυλή ένα σκάμμα ή αμμοδόχος, τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν λάσπη και να δημιουργήσουν ανάλογα, φτιάχνοντας ιδιαίτερες κατασκευές με μεράκι και φαντασία.

Πηλός

Ο πηλός αποτελεί εξίσου ένα εύπλαστο και φθινό υλικό που μπορούμε να προμηθευτούμε από ένα μαγαζί κεραμικής ή εργαστήρια πηλοπλαστικής. Επίσης μπορεί να αγοραστεί από βιβλιοπωλεία ή καταστήματα χρωμάτων σε πακέτα αλλά είναι πιο ακριβός. Για να διατηρηθεί σε καλή κατάσταση έτοιμος για χρήση, θα πρέπει να παραμείνει υγρός σε νάιλον σακούλες. Σκόπιμο είναι κάθε δυο μήνες να ρίχνουμε στις σακούλες μια μικρή ποσότητα νερού ή μια βρεγμένη πετσέτα, ώστε να διατηρείται η υγρασία.

Ο πηλός κόβεται εύκολα με ένα τεντωμένο σπάγκο ή με σύρμα και δουλεύεται με τα δάχτυλα και αυτοσχέδια εργαλεία όπως κουτάλια, μαχαίρια, ξύλινο πλάστη, πλαστικά μαχαιράκια με στρογγυλεμένη μύτη, ξυλάκια από σουβλάκια κ.λπ. Τα έργα πρέπει να δουλεύονται πάνω σε νάιλον, ώστε να μη χάνεται η υγρασία, να στεγνώνουν σωστά, χωρίς να σπάνε και για να μη λερώνονται τα τραπέζια. Κατά τη διάρκεια της εργασίας, είναι απαραίτητα ένα δοχείο με νερό για να βρέχονται τα δάχτυλα των παιδιών ή ένα μικρό ψεκαστήρα για να ψεκάζουμε τον πηλό με νερό. Τα έτοιμα έργα πρέπει να στεγνώνουν αργά και φυσικά στη σκιά πάνω σε νάιλον. Στη συνέχεια μπορούν να ψηθούν και να χρωματιστούν ή να μείνουν άψητα και να ζωγραφιστούν.

Ο συνθετικός πηλός είναι ακριβότερος από το φυσικό πηλό και κυκλοφορεί σε διάφορα χρώματα. Έχει μεγαλύτερη ανθεκτικότητα από τον κλασικό πηλό και ενδείκνυται συνήθως για το πλάσιμο μικρών αντικειμένων, κοσμημάτων, όπου κυριαρχούν λεπτομέρειες κ.λπ. Λόγω της ποικιλίας των χρωμάτων μπορούμε να πετύχουμε πολλές μείξεις και αποχρώσεις. Τα έργα από συνθετικό πηλό πρέπει να ψηθούν

στους 100° C από 10 έως 30 λεπτά ανάλογα με το πάχος τους κι όταν κρυώσουν να περαστούν με βερνίκι για να γίνουν πιο ανθεκτικά.

Ζυμάρι

Το ζυμάρι αποτελεί κι αυτό με τη σειρά του ένα πολύ εύπλαστο υλικό το οποίο ενθουσιάζει ιδιαίτερα τα μικρά παιδιά. Έχει όλα τα πλεονεκτήματα των υλικών που πλάθονται και, όταν ξεραθεί, γίνεται πολύ ελαφρύ. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κατασκευή mobile, χριστουγεννιάτικων ή πασχαλινών στολιδιών κλπ.

Το ζύμωμα και το πλάσιμο αρέσει σε όλους, μικρούς και μεγάλους. Με διάφορες ζύμες και αντίστοιχες συνταγές η παιδαγωγός με τα παιδιά μπορούν να ζυμώσουν μαζί πίτες, κουλούρια, μπισκότα, λαδόψωμα, ψωμάκια σε διάφορα σχήματα κλπ. Έτσι με αυτό τον τρόπο, παρέχεται η ευκαιρία στα παιδιά να μαγειρέψουν και να δημιουργήσουν γενικά με βιωματικό τρόπο. Οι δημιουργίες με ζυμάρι εισάγουν μάλιστα τα παιδιά στις προμαθηματικές έννοιες όπως ποσότητες και αναλογίες στερεών ή υγρών. Μια άλλη δημιουργική προέκταση που τονώνει την αυτοπεποίθηση των παιδιών είναι να «γράψουν» τη διαδικασία και τα βήματα της συνταγής που έκαναν, φέρνοντας τους έτσι σε επαφή με προγραφικές και προαναγνωστικές δραστηριότητες.

Το ζυμάρι με αλάτι, όπως και το ζυμάρι του ψωμιού, γίνεται από αλεύρι και νερό, μόνο που δεν έχει μαγιά, είναι πολύ αλμυρό και δε χαλάει, αρκεί να διατηρηθεί σε μια νάιλον σακούλα στο ψυγείο. Για την παρασκευή του χρειαζόμαστε:

- ✓ 1 φλιτζάνι αλεύρι,
- ✓ 1 φλιτζάνι αλάτι,
- ✓ 1/2 του φλιτζανιού νερό και

Το ζυμάρι δουλεύεται με τον ίδιο τρόπο που δουλεύεται και ο πηλός και μπορούμε να εφαρμόσουμε τις ίδιες τεχνικές. Αν θέλουμε χρωματιστό ζυμάρι, πριν το πλάσουμε, προσθέτουμε στα υλικά 3 κουταλάκια του γλυκού υδρόχρωμα (τέμπερα, δαχτυλομπογιά) ή χρώμα ζαχαροπλαστικής.

Στις καλλιτεχνικές δημιουργίες των παιδιών με ζυμάρι μπορούν να προστεθούν διάφορα υλικά όπως σποράκια, κοχύλια, όσπρια, μικρά κομμάτια ζυμαρικών, σπίρτα, οδοντογλυφίδες κ.λπ. Οι διάφορες

κατασκευές από ζυμάρι στεγνώνουν μόνες τους αν τις βάλουμε σε ένα δροσερό μέρος ή να ψηθούν σε ηλεκτρική κουζίνα, στους 120° C για 20-30 λεπτά περίπου ανάλογα με το πάχος και το μέγεθος τους.

Χαρτοπολτός

Ο χαρτοπολτός ή παπιέ-μασέ (papier-mache) φτιάχνεται πολύ εύκολα μαζί με τα παιδιά ακολουθώντας την παρακάτω διαδικασία:

- ✓ Σχίζουμε εφημερίδες ή χρωματιστά χαρτιά σε πολύ μικρά κομμάτια και τα αφήνουμε μέχρι να μαλακώσουν σε μια λεκάνη με νερό.
- ✓ Την επόμενη μέρα τα βγάζουμε από το νερό, τα στραγγίζουμε, τα στύβουμε και τα ζυμώνουμε με τα χέρια μας μέχρι να γίνουν πολτός.
- ✓ Στον πολτό προσθέτουμε λίγο αλεύρι και ατλακόλ ή σκέτη ατλακόλ και ξαναζυμώνουμε ώσπου να γίνει το μείγμα μια εύπλαστη μάζα.

Το μεγαλύτερο πλεονέκτημα του χαρτοπολτού είναι ότι, όταν στεγνώσει, γίνεται σκληρός και ελαφρύς. Για αυτό και μπορεί να χρησιμοποιηθεί άνετα για την κατασκευή κεφαλιών για τις κούκλες του κουκλοθέατρου, για μάσκες ή για να δώσουμε ανάγλυφη μορφή σε κολάζ ή σε διάφορες άλλες κατασκευές.

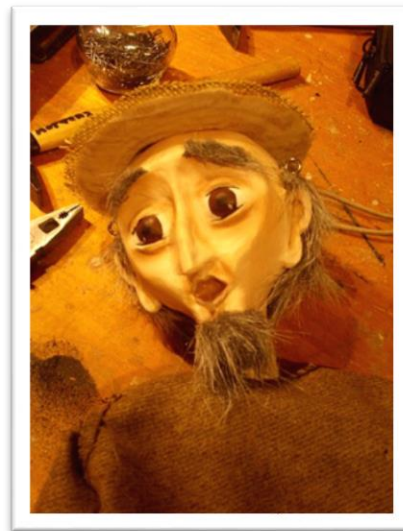
Οι κατασκευές με χαρτοπολτό στεγνώνουν μετά από 3-4 μέρες περίπου και βάφονται με διάφορα υδροχρώματα που έχουμε στη

διάθεση μας. Η κατασκευή του χαρτοπολτού μπορεί να συνδυαστεί άνετα με την θεματική προσέγγιση της ανακύκλωσης του χαρτιού.

Ξυλοπολτός

Ο ξυλοπολτός φτιάχνεται, αν αναμείξουμε πριονίδι με ατλακόλ, ελαφρά αραιωμένη. Αν θέλουμε, ρίχνουμε και λίγο γύψο στο μείγμα για να γίνει ο πολτός πιο εύπλαστος. Όταν στεγνώσει, στερεοποιείται, έχει ενδιαφέρουσα υφή και είναι πολύ ελαφρύς, γι αυτό έχει την ίδια χρήση με τον χαρτοπολτό.

3.2. Τεχνικές πηλού

Ανάλογα με τον τρόπο που εργάζεται κάποιος και το αποτέλεσμα, συνήθως έχουμε τα εξής είδη:

- **Εσώγλυφο έργο:** όταν χαράζουμε και τυπώνουμε διάφορα σχέδια πάνω σε μια επίπεδη επιφάνεια.
- **Ανάγλυφο έργο:** όταν κολλάμε σχηματοποιημένα κομμάτια του υλικού που χρησιμοποιούμε πάνω σε μια επίπεδη επιφάνεια.
- **Ολόγλυφο ή τρισδιάστατο έργο:** όταν το έργο που φτιάχνουμε έχει κάποιο όγκο και μπορούμε να το δούμε από όλες του τις πλευρές.

Όλες οι παραπάνω τεχνικές μπορούν να χρησιμοποιηθούν μαζί σε ένα έργο, οπότε έχουμε *μεικτή τεχνική*.

Η πλαστική τέχνη εντάσσεται στο είδος της τέχνης που ονομάζουμε γλυπτική. Όπως το λέει και η λέξη, πλαστική γίνεται με ότι υλικό πλάθεται, δηλαδή πηλό, πλαστελίνη, ζυμάρι, συνθετικό πηλό, χαρτοπολτό, λάσπη, πηλός, ξυλοπολτός. Η πλαστική αποτελεί πρωταρχικό μέσο έκφρασης των παιδιών καθώς συμβάλει στην ψυχοκινητική, συναισθηματική, νοητική, αισθητική και κοινωνική ανάπτυξη τους και έχει μεγάλη σημασία στο σύνολο των παιδαγωγικών δραστηριοτήτων.

Πολλοί παιδαγωγοί πιστεύουν ότι η πλαστική είναι πιο κατάλληλη ενασχόληση για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας από τη ζωγραφική και αυτό γιατί ανάμεσα στο υλικό και το παιδί δεν παρεμβάλλεται κανένα άλλο μέσο, όπως γίνεται με το πινέλο, το μαρκαδόρο και άλλα μέσα στη ζωγραφική αλλά υπάρχει άμεση επαφή του υλικού με το χέρι. Τα παιδιά μπορούν να έρθουν σε επαφή με τα υλικά που πλάθονται από πολύ μικρή ηλικία.

Τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της ενασχόλησης των παιδιών με την πλαστική είναι τα εξής:

- ✓ Ενισχύεται η ευαισθησία και η φαντασία των παιδιών με απώτερο στόχο την αυτοέκφραση.
- ✓ Αναπτύσσεται το αίσθημα της αφής και καλλιεργείται η λεπτή κινητικότητα.
- ✓ Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με διάφορα υλικά και με διαφορετικές υφές με αποτέλεσμα να μαθαίνουν να ξεχωρίζουν και τις υφές τους.
- ✓ Αναπτύσσεται η εφευρετικότητα, η φαντασία και η δημιουργικότητα.
- ✓ Προάγεται η αντιληπτική ικανότητα αλλά και η λογικομαθηματική σκέψη ιδιαίτερα στην κατανόηση των εννοιών της διατήρησης της ποσότητας, του βάρους, των μεγεθών κ.λπ.
- ✓ Προσφέρει ελευθερία και συναισθηματική-ψυχική εκτόνωση.
- ✓ Είναι μια δραστηριότητα που αυθόρμητα οδηγεί σε δράση, κινητοποιώντας όλες τις δημιουργικές
- ✓ δυνάμεις του παιδιού.

3.3. Τα στάδια εξέλιξης στην πλαστική τέχνη

Τα παιδιά μπορούν να προσεγγίσουν τα υλικά της πλαστικής τέχνης από μικρή κιόλας ηλικία. Γύρω στα **2 χρόνια**, η διερεύνηση του υλικού γίνεται από τα παιδιά μέσω των αισθήσεων και των πειραματισμών. Έτσι παρατηρούν το υλικό, το ακουμπάνε, το πιάνουν, το πιέζουν, το τραβούν, το μυρίζουν και νιώθουν όμορφα με αυτές τους τις κινήσεις. Σε αυτή τη φάση δεν φτιάχνουν κάτι συγκεκριμένο, απλά και μόνο χαίρονται με τη διαδικασία των πειραματισμών και των ανακαλύψεων. Η ίδια διαδικασία ακολουθείται σχεδόν και στην ηλικία **των 3 ετών** αλλά τα παιδιά διερευνούν πιο συστηματικά το υλικό. Εντελώς τυχαία φτιάχνουν τρύπες, σχήματα παράξενα και επαναλαμβανόμενα μοτίβα όπως βώλους, φίδια, μπαλίτσες κ.λπ. Στα **4 χρόνια** οι μορφές των κατασκευών γίνονται πιο πολύπλοκες με την επικόλληση περισσότερων κομματιών και τη δημιουργία έτσι νέων σύνθετων μορφών και σχημάτων. Στο επόμενο στάδιο, στην ηλικία **των 5 ετών**, τα παιδιά έχουν σκεφτεί αυτό που θα ζυμώσουν και θα πλάσουν. Αναζητούν τον καλύτερο δυνατό τρόπο για να δημιουργήσουν αυτό που σκέφτηκαν.

Για να αρχίσει η πλαστική να γίνεται πράξη στα μικρά παιδιά, πρέπει ο/η παιδαγωγός να σκεφτεί αρχικά τις φυσικές ανάγκες ενός παιδιού και να αναζητήσει την ικανοποίηση αυτών των αναγκών στις αυθόρμητες δραστηριότητες των παιδιών. Ενδεικτικές είναι οι ενασχολήσεις των παιδιών με το χώμα, τη λάσπη, την άμμο, το χιόνι, την κατασκευή κουλουριών στο σπίτι του. Αυτό που γίνεται σε αυτές τις δραστηριότητες είναι ο πειραματισμός και η διερεύνηση όλων των προσφερόμενων υλικών. Ο/η παιδαγωγός πρέπει να λάβει υπόψη του αυτές τις αυθόρμητες εκδηλώσεις, ώστε η πλαστική να γίνει στο σχολείο συνέχεια αυτών των παιδικών ενασχολήσεων.

Αρχικά, ο πηλός, το ζυμάρι, η πλαστελίνη δίνονται χωρίς εργαλεία. Τα παιδιά έχουν ανάγκη να εξερευνήσουν και να πειραματιστούν με αυτά τα υλικά και δεν τους ενδιαφέρει το αισθητικό αποτέλεσμα. Καθώς τα παιδιά αρχίζουν να ανακαλύπτουν τις δυνατότητες του εύπλαστου υλικού, αρχίζουν να το χρησιμοποιούν σαν ένα μέσο καλλιτεχνικής έκφρασης. Μετά από αρκετές επαφές και παρατηρώντας ο/η παιδαγωγός τις δυνατότητες των παιδιών μπορεί να ρωτήσει τα παιδιά να βρουν νέους τρόπους να δουλέψουν το υλικό τους, χωρίς όμως να υποδείξει μοντέλα και πρότυπα. Έτσι συνήθως τα παιδιά, μετά από δυο-τρεις φορές φτιάχνουν κάποια απλά πράγματα που με τον καιρό όμως γίνονται περίτεχνα.

Όταν τα παιδιά πλέον εξοικειωθούν με τα υλικά, τότε μπορούν να χρησιμοποιήσουν και βοηθητικά εργαλεία για τις καλλιτεχνικές τους δημιουργίες. Καλό θα ήταν να αποφεύγεται η συχνή χρήση τόσο των εργαλείων όσο και οι πλαστικές φιγούρες και οι φόρμες γιατί περιορίζουν τις ιδέες και τις δημιουργικές αναζητήσεις των παιδιών.

3.4. Μεθοδικές οδηγίες

Ετοιμάζουμε τον πηλό ώστε να είναι υγρός και μαλακός και να μπορεί να δουλευτεί. Αν είναι στεγνός τον υγραίνουμε όχι όμως με πολύ νερό γιατί μετά θα κολλάει. Τα παιδιά στρώνουν τα τραπέζια με εφημερίδες ή τραπεζομάντηλα, τοποθετούν τα χαρτόνια ή τις φορμάκιες πάνω στα οποία θα δουλέψουν, φορούν ποδιές και ετοιμάζουν ένα δοχείο με νερό. Όλα αυτά γίνονται στα αρχικά στάδια με την καθοδήγηση και βοήθεια του παιδαγωγού.

Δίνουμε στα παιδιά έναν κομμάτι πηλού στο μέγεθος λεμονιού ώστε να χωράει στην παλάμη τους. Τα παιδιά τον χτυπούν για λίγο στο τραπέζι ώστε να φύγει ο αέρας και να γίνει η μάζα πιο συμπαγής. Έπειτα αρχίζουν να πλάθουν ελεύθερα με τα χέρια τους ή με διάφορα εργαλεία (όπως πλάστες, φουρκέτες, συνδετήρες, κουμπιά, καρούλια, οδοντογλυφίδες, καλαμάκια, πλαστικά μαχαιράκια, κουταλάκια, πιρουνάκια, καπάκια, βίδες, ξυλαράκια, κ.α.). Δίνουν στον πηλό το σχήμα που επιθυμούν ή πλάθουν χωριστά κομμάτια που μετά τα συναρμολογούν. Τέλος, πριν στεγνώσουν τα έργα μας, μπορούν τα παιδιά να τα στολίσουν με μέταλλα, γυαλάκια, κουμπιά, χάντρες, σπόρους, κοχύλια, σχοινιά κ.α

Τα τελειωμένα έργα στεγνώνουν στον αέρα, σε σκιερό μέρος και όχι στον ήλιο ή πάνω σε καλοριφέρ γιατί σπάνε. Ανάλογα με το πάχος τους χρειάζονται από 2 ως 5 μέρες για να στεγνώσουν. Επίσης αν ο πηλός ψήνεται και υπάρχει φούρνος στο σχολείο τα έργα μπορούν να ψηθούν.

Αφού τα έργα ψηθούν ή στεγνώσουν μπορούν να μείνουν στο φυσικό τους χρώμα ή να βαφούν με υδροχρώματα (τέμπερες, δαχτυλομπογιές, πλαστικά χρώματα), σμάλτα ή λαδομπογιές.

Μετά την εξοικείωση των παιδιών με το υλικό μπορούμε να τους προτείνουμε διάφορα θέματα όπως :
αυγά, φρούτα, χάνδρες, μολυβοθήκες, ανθρώπινες φιγούρες, φιγούρες ζώων κ.α.

4. Κολάζ

Κολάζ ή κολλητική είναι μια μορφή τέχνης που χρησιμοποιείται στις παιδικές δημιουργίες και αποτελεί μια από τις αγαπημένες δημιουργικές απασχολήσεις των μικρών παιδιών. Αποτελεί ένα εξαιρετικά εκφραστικό μέσο, καθώς προσδίδει στο έργο μια τολμηρότητα και αποτελεί πρόκληση για κάθε παιδί, καθώς απαιτεί τη δυνατότητα σύνθεσης πολλών και αταίριαστων υλικών για τη σύνθεση μιας εικόνας. Με τον όρο κολλητική εννοούμε απλά την παράσταση μιας μορφής ή εικόνας με την επικόλληση διαφόρων υλικών πάνω σε επιφάνειες χαρτιού. Το αποτέλεσμα εξαρτάται από δύο παράγοντες α) το υλικό που χρησιμοποιούμε, β) τον τρόπο που το χρησιμοποιούμε. Στην τεχνική αυτή πάνω απ' όλα χρειάζεται φαντασία, ο ελεύθερος και ανεξάρτητος συνδυασμός, λοιπόν, των «άχρηστων υλικών» μπορεί να φέρει ένα αριστουργηματικό αποτέλεσμα. Οι τρόποι και τα διάφορα υλικά που χρησιμοποιούνται είναι ποικίλα. Το κολάζ μπορεί να έχει παραστατικό χαρακτήρα και να απεικονίζει κάτι συγκεκριμένο, όπως μια μορφή ή μια εικόνα, μπορεί όμως να είναι και αφηρημένο. Το ίδιο θέμα μπορεί να εκφραστεί με εντελώς διαφορετικά υλικά.

Το κολάζ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αυτόνομο έργο ή ως συμπλήρωμα ενός ζωγραφικού έργου, εμφανίστηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Μεγάλοι καλλιτέχνες, όπως ο Πικάσο, ο Μπρικ, ο Ματίς χρησιμοποίησαν σε έργα τους την τεχνική του κολάζ.

4.1. Είδη κολάζ

α. Επίπεδο κολάζ : Γίνεται πάνω σε χαρτόνια, χαρτί περιτυλίγματος ή γραφομηχανής, διαφανές πλεξιγκλάς, χοντρό πλαστικό φύλλο χρησιμοποιώντας ένα μόνο υλικό ή συνδυασμό διάφορων υλικών επίπεδης επιφάνειας όπως χαρτοπετσέτες, εικόνες από διάφορα περιοδικά ή εφημερίδες, κομμάτια από φωτογραφίες (φωτοκολάζ), χρωματιστά χαρτιά, χαρτιά από καραμέλες, γραμματόσημα. Χρειαζόμαστε ψαλίδι και κόλλα.

β. Ανάγλυφο κολάζ : Γίνεται πάνω σε χαρτί ή κόντρα πλακέ χρησιμοποιώντας υγρή κόλλα, ανάλογα των όγκο των υλικών. Υλικά όπως σπόρους, κογχύλια, βαμβάκι, μαλλί, κουμπιά, άμμο, φελλούς, τσαλακωμένα ή τυλιγμένα χαρτιά (πχ γκοφρέ), φλούδες φρούτων, ξερά φύλλα, ζυμαρικά, καπάκια κ.α. μόνα τους ή σε διάφορους συνδυασμούς.

γ. Ζωγραφιστό κολάζ : είναι η δραστηριότητα κατά την οποία τα παιδιά ζωγραφίζουν διάφορες εικόνες, τις κόβουν στο σχήμα τους και τις κολλούν πάνω σε χαρτί. Συνήθως είναι ομαδική δραστηριότητα.

Δίνεται στα παιδιά π.χ. ένα θέμα (σπίτια, πόλη, θάλασσα, άνοιξη κ.λπ.) συζητούνται τα εικαστικά στοιχεία που θα το αποτελέσουν καθώς και τα επίπεδα πάνω στα οποία θα αναπτυχθεί. Έπειτα κάθε παιδί ζωγραφίζει αυτό που έχει αναλάβει, το κόβει, και το κολλάει στο επίπεδο που ταιριάζει.

δ. Μικτό κολάζ: Πρόκειται για συνδυασμό ζωγραφικής με κολάζ ή επιπέδου με ανάγλυφο κολάζ

Η ενασχόληση των παιδιών με τις τεχνικές του κολάζ συμβάλει:

- στην ενεργοποίηση της δημιουργικής και προσωπικής τους φαντασίας, καθώς εμπλέκονται ενεργά σε διαδικασίες συλλογής, οργάνωσης και σύνθεσης των υλικών.
- στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών αναφορικά με την επιλογή των υλικών και την οργάνωση της δουλειάς τους.
- στην ανάπτυξη των λεπτών χειρισμών με το κόψιμο και το κόλλημα, στην άσκηση χρήσης διάφορων υλικών και εργαλείων (κόλλες, ψαλίδια, χαρτιά) και στην καλλιέργεια της λεπτής κινητικότητας.
- στην κατανόηση της έννοιας του χώρου αλλά και της οργάνωσης του.
- στην καλλιέργεια του καλλιτεχνικού συναισθήματος.
- στη δημιουργία οικολογικής συνείδησης από αυτή τη μικρή ηλικία, συνειδητοποιώντας τη χρησιμότητα των άχρηστων υλικών που μπορούν να μεταμορφωθούν.
- στην προσωπική και ελεύθερη έκφραση του κάθε παιδιού, δημιουργώντας ανάλογα συναισθήματα αυτοπεποίθησης, χαράς και ικανοποίησης.

4.2. Ο ρόλος του/της παιδαγωγού σε εικαστικές δραστηριότητες με κολάζ

Η παρουσία του/ της παιδαγωγού κατά την υλοποίηση εικαστικών δραστηριοτήτων με τις τεχνικές του κολάζ καλό θα ήταν να είναι διακριτική και ταυτόχρονα υποστηρικτική. Βασική προϋπόθεση για όλα αυτά που προσφέρει το κολάζ είναι οι μικροί καλλιτέχνες να αφεθούν ελεύθεροι στη χρήση των υλικών και στην επιλογή του θέματος.

Ο/η παιδαγωγός προσφέρει στα παιδιά ερεθίσματα και σαφείς οδηγίες για τη χρήση των υλικών και τις δυνατότητες που προσφέρονται, αφήνοντας όμως προηγουμένως τα παιδιά να τα ανακαλύψουν μόνα τους και να τα εξερευνήσουν. Δεν θα ήταν καλό να δίνονται έτοιμες λύσεις αλλά να ενθαρρύνονται τα

παιδιά από τον/τη παιδαγωγό να εκφράζονται ελεύθερα και να αποφασίζουν μόνα τους για την καλλιτεχνική τους δημιουργία. Είναι σημαντικό το τελικό αποτέλεσμα της εικαστικής δημιουργίας του παιδιού να φέρνει συναισθήματα χαράς και ικανοποίησης και να αξιοποιείται φυσικά για να νιώσει το παιδί ότι έφτιαξε κάτι χρήσιμο (διακόσμηση της τάξης, σκηνικό σε ένα θεατρικό δρώμενο, δώρο στους γονείς ή στο συστεγαζόμενο σχολείο κ.λπ.).

4.3. Οργανωτικές αρχές σε εικαστικές δραστηριότητες με κολάζ

Ο/η παιδαγωγός, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία των παιδιών, τις δυνατότητες τους, τα ενδιαφέροντα τους, το διδακτικό στόχο, προτείνει το είδος του κολάζ, το απαραίτητο υλικό και το κατά πόσο η εργασία θα είναι ατομική ή ομαδική. Μεγάλη προτεραιότητα δίνεται στη διαδικασία και όχι τόσο στο αποτέλεσμα. Άλλωστε κύριος στόχος είναι η εξερεύνηση, ο πειραματισμός, η προσωπική ανακάλυψη και η ελεύθερη έκφραση του παιδιού.

Κατά τους πρώτους μήνες, καλό θα ήταν να χρησιμοποιούνται ελάχιστα υλικά και όχι πληθώρα, ώστε να μην αποδιοργανώνεται ο ενθουσιασμός των παιδιών και να μη δημιουργείται σύγχυση. Η κόλλα πρέπει να είναι ρευστή και να απλώνεται με πινέλο από τα παιδιά και όχι από τον/τη παιδαγωγό. η ενασχόληση με το κολάζ προάγει τη συνεργασία μεταξύ των παιδιών ιδιαίτερα όταν πρόκειται για ομαδικές συνθέσεις. Η οργάνωση των παιδιών σε ομάδες βοηθάει τα παιδιά να φτάσουν στη νέα γνώση, να γίνουν συστηματικοί ερευνητές και συνεργάτες, δεξιότητες και στάσεις που θα τους χρησιμέψουν δια βίου.

5. Χειροτεχνία

Κατασκευές είναι χειροτεχνικές δραστηριότητες σύνθεσης τρισδιάστατων αντικειμένων όπως κουτιά διαφόρων μεγεθών, μπουκάλια, δοχεία, ρολά, ξύλα, κλπ. Πάνω στις συνθέσεις αυτές τα παιδιά μπορούν επιπλέον να ζωγραφίσουν με πινέλα και μαρκαδόρους ή να κολλήσουν άλλα πράγματα όπως κουμπιά, καπάκια, χαρτιά, υφάσματα, κλπ. Όστε να αποδώσουν καλύτερα αυτά που θέλουν. Τα έργα που προκύπτουν από τις συνθέσεις αυτές είναι: αυτοκίνητα, τρένα, πλοία, βάρκες, ρομπότ, ανθρώπινες φιγούρες, φιγούρες ζώων, παιχνίδια, σπίτια, έπιπλα, μουσικά όργανα, κούκλες κ.α.

Στις κατασκευές, περισσότερο από κάθε άλλη δημιουργική δραστηριότητα του παιδιού, τη φάση της δημιουργίας διαδέχεται η φάση της χρησιμοποίησης του δημιουργημένου αντικειμένου. Έτσι αν το παιδί κατασκευάσει ένα αυτοκίνητο θα θελήσει να το κάνει να πετάξει κ. ο. κ. «Αυτή η χρησιμοποίηση μπορεί να είναι η αρχή της δημιουργίας, ο λόγος για τον οποίο το παιδί επιχειρεί μια εργασία.»

Κάνοντας κατασκευές τα παιδιά:

- ✓ Εξερευνούν τις δυνατότητες των υλικών με νέο τρόπο.
- ✓ Αξιοποιούν άχρηστα υλικά με τη μορφοποίηση νέων πραγμάτων π.χ. ένα κουτί από τσιγάρα μετατρέπεται σε αυτοκίνητο, κουμπιά σε ρόδες, σπιρτόκουτα σε βαγονάκια, κουτί από τυράκια σε μπιζουτιέρα κλπ.
- ✓ Συνειδητοποιούν την έννοια του χώρου και του όγκου με άμεσο τρόπο.
- ✓ Κατακτούν την τρίτη διάσταση.
- ✓ Αποκτούν κατασκευαστικές δεξιότητες.

Οι κατασκευές και οι χειροτεχνίες πέρα από μία ενασχόληση για να περνάει ευχάριστα η ώρα, παρουσιάζουν τα παρακάτω οφέλη:

i. Δημιουργικότητα

Είναι σαφές πως με την κατασκευή χειροτεχνιών αυξάνεται η δημιουργικότητα των παιδιών. Η φαντασία τους δεν έχει όρια. Κατά συνέπεια, όταν με μικρά και απλά υλικά μπορούν να κατασκευάσουν κάτι μεγάλο και όμορφο εντυπωσιάζονται και θέλουν να το εξελίσσουν. Όλοι έχουν φυσικά ταλέντα και ικανότητες και οι χειροτεχνίες βοηθούν στην ενίσχυσή τους. Αυτό μπορεί να βοηθήσει και το μέλλον του παιδιού, καθώς φτιάχνοντας πράγματα με νέους τρόπους, καλλιεργείται η δημιουργική σκέψη τους. Εκτός από τη δημιουργική σκέψη του παιδιού,

ενισχύεται και η συνθετική του σκέψη, αφού προσπαθεί να βρει νέους τρόπους για να συνδυάσει υλικά και χρώματα, ώστε να φτιάξει κάτι όμορφο και, ενδεχομένως, πρωτότυπο.

ii. Κοινωνικοποίηση

Τα παιδιά μέσω της παρατήρησης, αφομοιώνουν τις ενέργειες των γονιών ή των δασκάλων τους. Μέσω της επικοινωνίας και του διαλόγου με άλλα παιδιά όμως, μπορούν να βοηθηθούν για να αποφύγουν τις ντροπές και να κάνουν νέους φίλους.

iii. Συγκέντρωση

Η ανάπτυξη της αυτοσυγκέντρωσης των παιδιών μπορεί να επέλθει από τις κατασκευές χειροτεχνιών. Συγκεκριμένα, θα τα κάνει να συγκεντρωθούν στο να πετύχουν το στόχο τους και να δώσουν στη δασκάλα ή στους γονείς το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Αυτό πρόκειται να τα παρακινήσει να προσέχουν εντονότερα τις οδηγίες μιας κατασκευής, ώστε να αποδώσουν καλύτερα.

iv. Επίτευξη στόχων

Η εκπλήρωση των στόχων είναι η μεγαλύτερη ικανοποίηση για κάποιον που έχει προσπαθήσει σκληρά. Μέσω επιμονής και συγκέντρωσης για την ολοκλήρωση μιας χειροτεχνίας, τα παιδιά καλούνται να μάθουν πόσο σημαντικό είναι να φέρνουν εις πέρας αυτό που τους έχει ανατεθεί.

v. Οργάνωση-Σχεδιασμός

Πρόκειται για ένα επίσης σημαντικό χαρακτηριστικό για το μέλλον των παιδιών, που θα τα ωφελήσει γενικά στη ζωή τους. Με σωστή και μεθοδική οργάνωση, μπορούν να εκπληρώσουν κάθε δυνατό στόχο. Μέσω των χειροτεχνιών λοιπόν, τα παιδιά μαθαίνουν να: α) ακολουθούν ένα σχέδιο για να εκπληρώσουν, β) να δρουν συστηματικά και με λογική και γ) να εφαρμόζουν νέες ιδέες και σκέψεις.

vi. Αναπτύσσουν όλες τις αισθήσεις τους

Όταν τα παιδιά δημιουργούν, όλες οι αισθήσεις τους συνεργάζονται μεταξύ τους. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με διαφορετικά υλικά και μέσα από αυτό κατανοούν τις διαφορές τους. Πιάνοντάς τα, βλέπουν και αισθάνονται το διαφορετικό τους σχήμα αλλά και την υφή. Έτσι διαπιστώνουν πως άλλο υλικό είναι μαλακό, άλλο σκληρό, κάποιο μπορεί να αλλάξει μορφή, ενώ άλλο όχι, κτλ. Συνειδητοποιούν ακόμη ότι και οι μυρωδιές τους διαφέρουν. Κάνοντας διάφορους συνδυασμούς μαθαίνουν τα χρώματα αλλά και τις πολλές αποχρώσεις τους. Τοποθετώντας τα δίπλα-δίπλα βλέπουν ότι οι διαφορετικοί χρωματισμοί και αποχρώσεις ανάλογα με τη χρήση τους δίνουν και άλλο αισθητικό αποτέλεσμα κάθε φορά.

vii. Εκφράζουν σκέψεις ή συναισθήματα που με άλλο τρόπο δε θα μπορούσαν

Καθώς βλέπουν την ολοκλήρωση των έργων τους νοιώθουν ικανοποίηση και χαρά. Ακόμη αποκτούν αυτοπεποίθηση και σιγουριά. Εκφράζουν ελεύθερα ότι νοιώθουν. Έτσι δίνουν σε εμάς μηνύματα για τη διάθεση τους, τις ανάγκες τους, για την ψυχολογία τους γενικότερα. Όπως κάθε μορφή τέχνης, έτσι και οι κατασκευές προσφέρουν ένα ευρύ πεδίο δυνατοτήτων στα παιδιά, ιδιαίτερα στα πιο εσωστρεφή, και τα βοηθούν να εκφράσουν αυτά που κρύβουν μέσα τους, αλλά δυσκολεύονται να πουν με λόγια.

viii. Βιώνουν ικανοποίηση και αποκτούν αυτοπεποίθηση

Το μικρό χειροτέχνημα που προκύπτει τα κάνει να νιώθουν ικανοποιημένα και ευχαριστημένα με τον εαυτό τους. Ιδιαίτερα όταν ακούν τα καλά λόγια των άλλων και τα «μπράβο» αποκτούν ακόμη μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και πίστη στις ικανότητές τους.

5.1. Ιδέες για κατασκευές με άχρηστο υλικό

Σχεδόν όλες οι εικαστικές δραστηριότητες των παιδιών στην προσχολική ηλικία πραγματοποιούνται με την χρήση άχρηστων υλικών. Παρακάτω θα δοθούν κάποιες ενδεικτικές ιδέες εικαστικών δημιουργιών:

Κατασκευή μακέτας: Πρόκειται για τρισδιάστατες κατασκευές. Είναι ανάγλυφες μικρογραφίες ενός χώρου. Υπάρχουν μακέτες **εσωτερικού χώρου** που απεικονίζουν περιορισμένους χώρους και κλειστούς ή τομές ενός οικήματος καθώς και τομές της θάλασσας π.χ η θάλασσα, ο φούρνος, το ταχυδρομείο αλλά και μακέτες **εξωτερικού χώρου** που απεικονίζουν μέρη της υπαίθρου ή των πόλεων π.χ ένα νησί, ο χειμώνας, το τσίρκο, ο σιδηροδρομικός σταθμός, ένα βουνό. Οι μακέτες είναι ένα μέσο διδασκαλίας και μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σαν εποπτικό υλικό ή και σαν παιχνίδι. Για την κατασκευή μιας μακέτας χρειάζονται άχρηστα υλικά ανάλογα με το θέμα, μια επιφάνεια για βάση όπως φελιζόλ, κόντρα πλακέ ξύλο ή χοντρό χαρτόνι, ατλακόλ και μπογιές. Για την κατασκευή οικημάτων μπορούν να χρησιμοποιηθούν κουτιά διαφόρων σχημάτων, ενώ στη βάση για χώμα μπορεί να κολληθεί χαλίκι, πέτρες, κοχύλια, φυτά, ξυλαράκια κλπ.

Μόμπιλ: Πρόκειται για αιωρούμενες κατασκευές από μικρά και ελαφριά αντικείμενα που τα κρεμάμε από το ταβάνι στην τάξη ή αν είναι για βρέφη πάνω από την κούνια τους. Τα υλικά αυτά τα κρεμάμε (με σύρμα, κλωστές, κορδέλες, σπάγκο, πετονιά) σε κρεμάστρες, σύρματα ,φελιζόλ, σκουπόξυλα, απλά κλαδιά δέντρων κ.α. Π.χ. τα παιδιά μπορούν να κατασκευάσουν ένα μόμπιλ χρησιμοποιώντας υλικά από την φύση τα οποία θα κρεμάσουν πάνω σ' ένα κλαδί.

Τυπώματα: Τυπώνω σημαίνει αναπαράγω κείμενα ή εικόνες και τύπωμα είναι η ενέργεια και το αποτέλεσμα του τυπώνω. Με το τύπωμα καλλιεργείται η αίσθηση του ρυθμού με την επανάληψη απλών σχεδίων. Παράλληλα αισθάνονται ικανοποίηση και επιτυχία τα δισταχτικά παιδιά δημιουργώντας εύκολα, ένα διακοσμητικό σχέδιο.

Απαραίτητα υλικά για το τύπωμα είναι:

- ✓ Μήτρες ή σφραγίδες : διάφορα πράγματα από το άμεσο περιβάλλον του παιδιού (κουμπιά, ρολά, φελλοί κ.λ.π), λαχανικά (πατάτες, κρεμμύδια), φρούτα, φύλλα κλπ.
- ✓ Χρώματα: όλα τα χρώματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν, ιδανικό μέσο όμως για τύπωμα είναι οι μελάνες.
- ✓ Επιφάνειες για τύπωμα: διάφορα χαρτιά και χαρτόνια, υφάσματα, τζάμια κλπ.
- ✓ Άλλα χρήσιμα πράγματα: δίσκοι, πιατάκια, σφουγγάρια, ποδιές.